

УДК 006.83

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК МЕТОДИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ**

**О.В. Боднар, асистент
Відокремлений підрозділ НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»**

Розглянуто питання, пов'язані з стандартизацією і сертифікацією продукції. Обґрунтовано необхідність використання стандартизації і сертифікації як методів забезпечення якості продукції.

Стандартизація, сертифікація, продукція, виробництво, якість.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки питання якості продукції набуває актуальності. Підприємства прагнуть збільшити свою конкурентоспроможність, підвищити прихильність споживачів. Деякі з них досягають цієї мети шляхом економії на якості продукції для досягнення нижчої ціни. Саме для регулювання якості продукції на вітчизняному ринку розроблено систему стандартизації та сертифікації [10].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з управлінням якістю продукції, знайшли відображення в працях вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема А.О. Болотнікова, Л.С. Кириченка, В.М. Мазура, Н.Г. Салухіної, А.А. Шапошникова та ін.

Мета дослідження – довести, що на сучасному етапі розвитку виробництва стандартизація та сертифікація є необхідною умовою забезпечення якості продукції.

Виклад основного матеріалу. Питання якості й безпечності продукції, яка реалізується через новітні торговельні форми, такі як Інтернет-торгівля, торгівля через каталоги та інші дистанційні форми, правове регулювання яких зовсім відсутнє в Україні, постало дуже гостро. Адже реалізація цих товарів нині є безконтрольною і ставить під загрозу здоров'я споживачів. Проблеми стандартизації та сертифікації в Україні в цьому аспекті майже не досліджені. Актуальність цього питання зростає з кожним роком, адже кількість об'єктів торгівлі, які реалізують товари новими дистанційними способами, неупинно зростає [10].

Термін “стандартизація” [5, с. 9] з'явився в російському технічному словнику 15 вересня 1925 р., коли був створений Комітет зі стандартизації при Раді праці та оборони та запроваджено обов'язкові стандарти, які набули сили державного закону. У 1952 р. Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) створено Комітет з вивчення наукових принципів стандартизації (STACO), який здійснює розробку та перегляд визначення найважливіших термінів у галузі стандартизації. Починаючи з 1962 р., коли ISO прийняло перше визначення терміна “стандартизація”, періодично воно уточнювалося, що відображало розвиток стандартизації, зумовлений рівнем розвитку науково-технічного прогресу.

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального й багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі й сприяння науково-технічному співробітництву [1, с. 6].

Салухіна Н.Г. [4, с. 8] вважає, що стандартизація є одним із найбільш результативних шляхів удосконалення виробничих і торговельних відносин, зниження витрат, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Вона встановлює правила, загальні принципи або характеристики різних видів діяльності чи її результатів (продукції, процесів, робіт, послуг), розробляючи і приймаючи доступні всім нормативні документи.

Стандартизація – це встановлення та запровадження стандартів (тобто нормативно-технічних документів, які встановлюють єдині обов'язкові ви-

моги щодо типів, розмірів, якості, норм й інших особливостей продукції та послуг) з метою упорядкування діяльності в певній галузі економічного використання ресурсів, підтримки техніки безпеки, підвищення якості продукції [4, с. 8].

Мета та основні завдання стандартизації взаємозв'язані з рівнем розвитку країни та спрямовані на вирішення питань міжнародного співробітництва, внутрішнього розвитку країни та розвитку системи стандартизації. Головна мета стандартизації полягає в оптимальному впорядкуванні об'єктів стандартизації для прискорення науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва, поліпшення якості продукції, удосконалення організації управління національним господарством, розвиток міжнародного економічного, наукового і технічного співробітництва [2].

Відповідно до своєї мети стандартизація має різні завдання:

- визначати продукцію, процеси та послуги для життя, здоров'я та майна людей, тварин, рослин, довкілля;
- захищати та зберігати майно і продукцію, зокрема під час їх транспортування чи зберігання;
- досягати високої якості продукції, процесів та послуг, відповідної рівню розвитку науки, техніки та потреб людей;
- реалізувати права споживачів; забезпечувати технічну та інформаційну сумісність і взаємозамінність;
- упроваджувати новітні технології, оновлювати виробництво та підвищувати його продуктивність;
- забезпечувати господарські об'єкти, складні технічні системи з урахуванням допустимого ризику виникнення природних і технологічних катастроф та інших надзвичайних ситуацій [6].

Проте головним завданням стандартизації є створення системи нормативної документації, яка визначає прогресивні вимоги до продукції, що виготовляється для потреб національного господарства, населення, оборони держави та експорту, до її розробки, вироблення та застосування, а також забезпечення контролю за правильністю використання цієї документації [2].

Шапошников А.А. [9, с. 111-112] вважає, що одним із найважливіших завдань стандартизації є забезпечення необхідною інформацією. Тобто вчений розглядає стандартизацію з позиції уніфікації облікових процедур і наголошує на важливості високого рівня конкретності розпоряджень, що дозволяє чітко налаштувати працівника на виконання певного комплексу дій.

Характерна особливість стандартизації полягає в тому, що сфера її дії та застосування, рівень розвитку знаходяться у широкому діапазоні. Немає такої сфери діяльності людини, до якої б не була причетна стандартизація. Адже з поширенням і поглибленням пізнання, розвитком науки і техніки, удосконаленням виробництва масштаби робіт значно зростають і розширюється сфера використання принципів стандартизації (рис.1).

Останнім часом однією з ключових проблем науково-технічного й економічного розвитку країн є проблема підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Поліпшення якості продукції (процесів, робіт, послуг) – це

проблема не тільки споживча, а й економічна, соціальна та політична проблеми суспільства. Так, стандарти відіграють важливу роль у судовій практиці під час розв'язання конфліктних ситуацій між виробником і споживачем. Стандарт може стати аргументом, який обтяжує провину або, навпаки, виправдовує підприємство, щодо якого є позов у зв'язку з дефектами в продукції.

Поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності товарів (процесів, робіт, послуг) можливе тільки на основі стандартизації. Вона дозволяє регламентувати вимоги до якості продукції, більш ефективно вирішувати проблеми спеціалізації, визначати раціональні способи виробництва продукції і переробки сировини, здійснювати управління якістю товарів у виробництві та сфері обігу [4, с. 11].

Рис. 1. Принципи стандартизації

Джерело: складено автором.

Проте одним із важливих способів поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності товарів (процесів, робіт, послуг) є її сертифікація, яка тісно пов'язана зі стандартизацією.

Слово “сертифікація” у перекладі з латинської (*sertifico*) означає “підтверджую”, “засвідчую”. Його можна також тлумачити, виходячи зі сполучення латинських слів *certum* – “вірно” і *facere* – “зроблено”. Хоча історики знаходять зародки сертифікації ще в давній період, але як термін із чітким визначенням слово “сертифікація” прийнято недавно [5, с. 107].

Сертифікація – це гарантія, що виріб або товар відповідає певним вимогам і має задану якість, основна мета якої зображена на рис. 2.

Сертифікація стала процедурою, за допомогою якої визнаний у встановленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довіллям та персоналу до встановлених чинним законодавством вимог [4, с. 134-135].

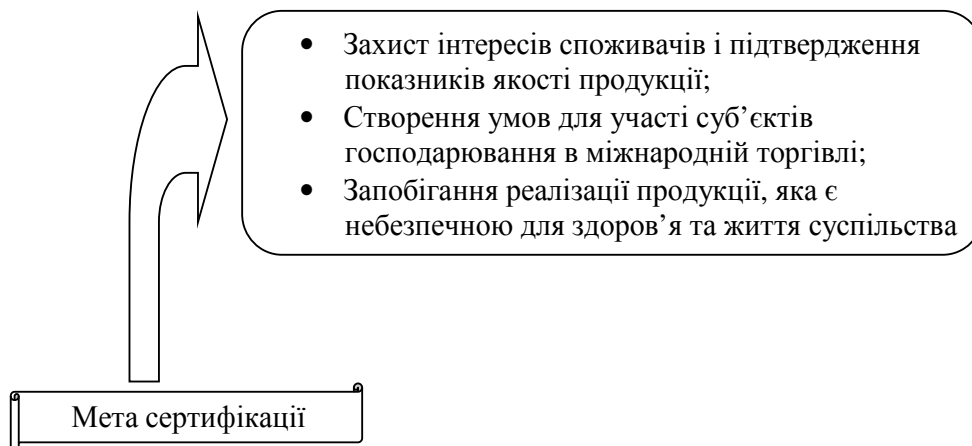

Рис. 2. Мета сертифікації

Джерело: складено автором.

З огляду на те, що сертифікація – це дія, яка проводиться з метою підтвердження через сертифікат відповідності або знак відповідності, що виріб чи послуга відповідають певним стандартам або технічним умовам, в Україні виділяють добровільну та обов'язкову сертифікацію.

Обов'язкова сертифікація продукції здійснюється на відповідність обов'язковим вимогам нормативних документів, які зареєстровані в установленому порядку, а також аналогічним вимогам міжнародних і національних стандартів інших держав, що введені в дію в Україні [4, с. 179].

Обов'язкова сертифікація у поєднанні з чинною системою державного нагляду обмежує конкуренцію споживчих товарів, що призводить до звуження доступного для споживачів асортименту продукції, до невиправдано високого рівня цін та низької якості товарів.

На початок 1999 р. в Україні обов'язкової сертифікації підлягали 32 групи продукції. Проте починаючи з 2002 р. кількість груп перевищила 70 видів продукції, у т.ч. й деякі види послуг. Із 2011 р. перелік товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації, скорочено до мінімуму (залишено лише товари дитячого асортименту). Проте це не означає, що споживач, який хоче придбати якісний товар, не повинен поцікавитися, чи є сертифікати відповідності на відповідну продукцію [8, с. 5].

При проведенні сертифікації (у разі позитивного рішення) органом зі сертифікації заявникові видається сертифікат на право маркірувати продукцію спеціальним знаком відповідності. Форма, розміри й технічні вимоги до знака відповідності визначаються державним стандартом. Знак відповідності не може бути застосований, якщо порушено правила його використання.

Вітчизняні норми щодо обов'язкової сертифікації та обов'язковості стандартів не відповідають міжнародним правилам і принципам. Тому прогрес у переговорах щодо вступу України до Європейського Союзу щодо укладання Угоди про вільну торгівлю залежить також і від реформування системи технічного регулювання в нашій країні [3, с. 1].

Разом із тим досвід інших країн, зокрема країн-членів ЄС, свідчить, що для забезпечення безпеки продукції та захисту прав споживачів обов'язкова сертифікація не є необхідною. Так, у країнах ЄС відсутня обов'язкова серти-

фікація продуктів харчування, але це не означає, що понад 450 млн жителів єдиної Європи вживають неякісні або небезпечні продукти.

Навпаки, діючі там механізми технічного регулювання дають змогу забезпечувати контроль за дотриманням виробником і продавцем вимог безпеки, та водночас впроваджувати інновації, що забезпечує підвищення якості споживчих товарів [3, с. 1].

Добровільна сертифікація проводиться з ініціативи юридичних або фізичних осіб на договірних умовах між заявником і органом із сертифікації в системах добровільної сертифікації. Допускається проведення добровільної сертифікації в системах обов'язкової сертифікації органами з обов'язкової сертифікації. Нормативний документ, на відповідність якому здійснюються випробування при добровільній сертифікації, вибирає, як правило, заявником. Заявником може бути виробник, постачальник, продавець, споживач продукції. Системи добровільної сертифікації найчастіше поєднують виробників і споживачів продукції, зацікавлених у розвитку торгівлі на основі довгострокових взаємовідносин [7, с. 129].

Добровільна сертифікація проводиться з метою реклами продукції, освоєння нових ринків збуту, формування і підтримки іміджу фірми, а також у разі, якщо це обумовлено в контракті на постачання продукції. У промислово розвинених країнах прийнято, щоб якість товару оцінювала незалежна недержавна структура.

Оскільки процедура сертифікації досить дорога, то вона може спричинити зниження прибутку постачальника або збільшення вартості продукції, що у свою чергу може знизити її конкурентоспроможність на ринку. Тому постачальник повинен виразно розуміти механізм одержання вигоди з процедури сертифікації, наприклад, за допомогою проведення рекламної кампанії із залученням висновку незалежної третьої сторони.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як елемент системи контролю якості сертифікація є досить дорогим засобом, але достатньо ефективним для оптимізації виробництва та посилення конкурентних позицій на ринку. Витрати на сертифікацію можуть бути як незначними витратами на збут та підтримання якості продукції, так і капітальними витратами на переоснащення виробництва. Для визначення доцільності її проведення необхідно мати актуальну інформацію про рівень якості продукції та маркетинговий аналіз ринку, основою чого є система бухгалтерського обліку.

У сучасному світі стандарти існують у динамічному та змінному середовищі. Стандартизація і сертифікація є важливим при виході продукції на нові конкуруючі ринки, що підвищують імідж та репутацію підприємства, а також її конкурентоспроможність.

Список літератури

1. Болотніков А.О. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / А.О. Болотніков. – К.: МАУП, 2005. – 144 с.
2. Мета і завдання, принципи і методи стандартизації [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,167/id,6777/.

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких Законів України” (щодо стандартизації та обов’язкової сертифікації) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.chamber.ua/maillist/adv_com_update/docs/Explanatory_Note_1363.pdf.

4. Салухіна Н.Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: [підруч.] / Н.Г. Салухіна, О.М. Язвінська. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.

5. Стандартизація і сертифікація товарів та послуг: [підручник] / Л.С. Кириченко, А.А. Самойленко. – Х.: Вид-во “Ранок”, 2008. – 240 с.

6. Суть, принципи, мета і завдання стандартизації [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://b-ko.com/book_22_glava_18_2.1.1._Суть,_принципи.html.

7. Топольник В.Г. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: [навч. посіб.] / В.Г. Топольник, М.А. Котляр. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 211 с.

8. Шальман Т. Виробники, які дбають про свою репутацію, проходилимуть добровільну сертифікацію / Т. Шальман // Урядовий кур’єр. – 2012. – № 47. – С. 5.

9. Шапошников А.А. Классификационные модели в бухгалтерском учете: [моногр.] / А.А. Шапошников. – М.: “Финансы и статистика”, 1982. – 142 с.

10. Шемет А.Д. Стандартизація як метод регулювання якості товарів: її використання для інноваційних форм торгівлі [Електронний ресурс] / А.Д. Шемет // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_1/files/EC111_35.pdf.

Рассмотрены вопросы, связанные со стандартизацией и сертификацией продукции. Обоснована необходимость использования стандартизации и сертификации как методов обеспечения качества продукции.

Стандартизація, сертифікація, продукція, виробництво, якість.

The article addresses issues relevant for the standardization and certification of products. The necessity of standardization and certification as methods to ensure product quality.

Standardization, certification, production, manufacturing, quality.